

Mož vere in slovenske samobitnosti

Kip dr. Lamberta Ehrlicha v aleji profesorjev Teološke fakultete v Ljubljani

V navzočnosti gostov iz univerzitetnih, kulturnih, političnih in zgodovinarskih krogov je nadškof dr. Rode v petek, 31. maja, blagoslovil prvi kip v novi aleji profesorjev ljubljanske Teološke fakultete. Posvečen je dr. Lambertu Ehrlichu.

Slovesno odprtje aleje in blagoslovitev kipa (delo akademskega kiparja dr. Draga Tršarja) oživilja spomin na 60. obletnico Ehrlichove nasilne smrti: 26. maja 1942 so ga na ljubljanski Streliški ulici pokosili streli agentov varnostnoobveščevalne službe OF. Ob tem je bil ubit tudi njegov spremljevalec študent Viktor Rojic.

Duhovnika dr. Lamberta Ehrlicha iz Žabnic v Kanalski dolini je povojno zgodovinopisje v skladu z »nezmotljivostjo« svoje črno-bele optike ožigosalo kot medvojnega kolaboranta in sovražnika ljudstva. Ta pečat

se ga v krogih zgodovinopisne kontinuitete drži še danes, kar pa je, kot ugotavljajo do »uradno zapisane zgodovine« kritični strokovnjaki, daleč od resnice. Slovesnost na Teološki fakulteti (TF) je želela opozoriti prav na ta manko zgodovinskega spomina, v katerem se nekaterim velikim ljudem slovenskega naroda še vedno godijo krivice. Ali z besedami dekana TF dr. Alojzija Slavka Snoja: »Ko poravnavamo krivice, storjene našim predhodnikom, blažimo nasilje, ki jih je zadelo – psihično in/ali fizično, z lažjo in/ali zgolj z molkom. S tem očiščujemo tudi svoj lastni zgodovinski spomin. To očiščevanje nas med seboj spravlja in povezuje, v globini src pa odrešuje.«

Tudi osrednji govornik dr. Metod Benedik, predstojnik Inštituta za zgodovino Cerkve, se v predstavitvi Ehrlichovega življenja ni mogel izogniti aktualni (politični) maniri, ki se oglašja s klicem »Zgodovine ne bomo spreminjali!«. Očitno pa jo bo potreb-

Spomin na dr. Ehrlicha je povezal domovino in slovensko izseljenstvo. Dan pred ljubljansko slovesnostjo, na telovo, je namreč v torontski katedrali mašo v zahvalo za možnost naselitve slovenskih beguncev v Kanadi in v spomin 60. obletnice smrti dr. Lamberta Ehrlicha in študenta Viktorja Rojica daroval kardinal Alojzij Ambrožič.

no, saj vsem takšnim in podobnim naporom navkljub resnica prihaja na dan – tudi resnica o človeku, ki je povojno oblast tako vznemirjal, da so na njen ukaz nemški ujetniki njegove posmrtno ostanke izkopali in odvrgli v neznano brezno.

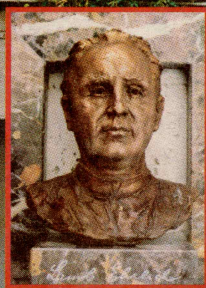
V čem je bil torej Ehrlichov »smrtni greh«? Po vosovski logiki je bil, kot je navedel dr. Benedik, obtožen »najbolj tesnega policijskega sodelovanja z okupatorskimi oblastmi«. Pravi razlog za smrt človeka, ki je zelo kmalu spoznal pravi obraz komunizma, pa je treba poiskati v drugi smeri – tudi po mnenju nekaterih režimskih zgodovinarjev je bil prav Ehrlich edini sposoben organizirati odpor proti okupatorju mimo komunistov.

O njegovih profesorskih, organizatorskih in človeških odlikah je zbranim spregovoril dr. Anton Lipovšek, nekdanji Ehrlichov učenec in eden tesnih sodelavcev pri stražarskem gibanju. Prav med nekdanjimi stražarji, ki danes živijo v tujini, je dozorela misel o postavitvi spomenika svojemu duhovnemu voditelju. Pobudo, ki je dobila konkretne obrise v okviru Nove slovenske zaveze, so pozdravili na ljubljanskem nadškofijskem ordinariatu in senatu TF.

Več o dr. Ehrlichu na 22. strani

Besedilo BOGOMIR ŠTEFANIČ ml.

Fotografiji TAMINO PETELINŠEK

Osrednji govornik ob blagoslovitvi Ehrlichovega kipa je bil zgodovinar dr. Metod Benedik

DRUŽINA 9.6.2002 str. 1

Vizionar slovenske državnosti

Nekaj pogledov na življenje dr. Lamberta Ehrlicha

»Izraz revolucije so bile tudi usmrtitve političnih nasprotnikov narodnoosvobodilnega gibanja, ki pa so hkrati pomenile njegovo zaščito – mnogi politični nasprotniki so bili namreč tudi pravi okupatorjevi zaupniki in ovaduhi.« »Bil je edini sposoben organizirati odpor proti okupatorju mimo komunistov.«

Oba navedka govorita o istem človeku v istem času – o dr. Lambertu Ehrlichu in njegovi vlogi v prvem letu druge svetovne vojne na slovenskih tleh. Že ta zgodovinska drobca pa dovolj nazorno kažeta, kako ambivalenten je bil in še vedno je pogled na delovanja človeka, v katerem nekateri prepoznavajo utelešeno negativnost, drugi pa svetniško osebnost.

Kakšna je torej kolikor toliko objektivna podoba dr. Lamberta Ehrlicha, septembra 1878 v Žabnicah v Kanalski dolini rojenega duhovnika in doktorja teologije, profesorja, člana jugoslovanske delegacije na mirovni konferenci v Parizu, snovalca zamisli o slovenski državnosti, organizatorja dijaške in študentske katoliške mladine, če omenimo le nekatere vloge, ki jih je imel v bogatem in nasilno pretrganem življenju?

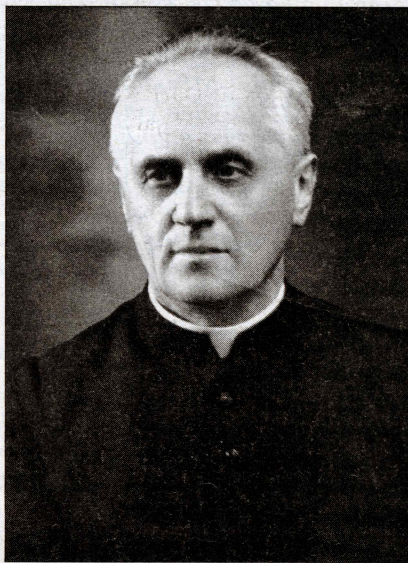
Pomemben prispevek v iskanju verodostojnega odgovora na to vprašanje ponuja pred kratkim izdani (celjska Mohorjeva družba) zbornik *Ehrlichov simpozij v Rimu*. Zbornik prinaša prispevke dvajsetih predavateljev, ki so lani septembra na že tradicionalnem simpozijem srečanju v rimskem *Sloveniku* osvetlili različne vidike Ehrlichovega delovanja: njegova koroška leta, profesuro na ljubljanski Teološki fakulteti, sodelovanje z akademskim klubom Straža (ena izmed katoliških skupin na ljubljanski univerzi) in njegovo usmrtitev maja 1942.

Zavezan slovenstvu

V tem zapisu se bomo razumljivo omejili le na nekaj vsebinskih točk. Začnimo z odmevno Ehrlichovo vlogo v diplomatskem in političnem prizadevanju za rešitev koroškega vprašanja po prvi svetovni vojni. Ehrlich je bil namreč član delegacije Kraljevine SHS na pariški mirovni

delovanje v letih 1919/1920 pa »dokazuje njegovo brezpogojno zavezo slovenstvu;« kot je zapisal avtor prispevka o njegovi vlogi na pariški konferenci dr. Jurij Perovšek.

Prav iz te zaveze slovenstvu je zrasla Ehrlichova misel o vzpostavitvi slovenske državne suverenosti kot temelja rešitve narodnega vprašanja. Najtemeljiteje je to vizijo opredelil v študiji *Slovenski problem* novembra 1941, kjer je predvideval združitev vseh slovenskih pokrajin v enotno državno tvorbo, glede katere je predvideval tri mednarodno-pravne možnosti: konfederativno

Prof. dr. Lambert Ehrlich (foto: arhiv Družine)

zvezo jugoslovanskih držav, ki naj bi se ji pridružila še Bolgarija, zanj še bolj evropska in slovenska bi bila zveza severnih in južnih slovenskih držav – nekakšna srednjeevropska (katoliška) konfederacija od Baltika do Egeja, če pa se ne bi uresničila nobena od teh konfederacij, naj bi bila Slovenija samostojna država, »prava Švica Vzhodne Evrope, kot kulturna in gospodarsko-prometna vez med zapadno, srednjo in vzhodno Evropo ter Balkanom, z mednarodno zajamčeno nevtralnostjo in nedotakljivostjo«.

Odklanjanje komunizma

Ehrlichovo jasno in odločno zavze-manje za slovenske interese na Koroškem je bilo razlog, da tam po plebiscitarni odločitvi za Avstrijo ni več mogel ostati. Po študiju v Parizu in Oxfordu je prišel v Ljubljano, kjer je leta 1922 postal profesor primerjalnega veroslovja na Teološki fakul-

tudi že prej, a v bistveno drugačnih okoliščinah – trčilo ob konkretno delovanje slovenskih komunistov, ki so si prisvojili vodilno in odločilno vlogo v Protiimperialistični oz. Osvobodilni fronti. Prav stražarji so, kot ugotavlja zgodovinar Vid Barčič Deželak, med prvimi ocenili, da je z ustanovitvijo OF pod komunističnim vodstvom revolucija tako rekoč pred vrati. Ker so jo želeli preprečiti, je bil političen spor z OF neizbežen. Ehrlich in stražarji so zaradi jasnih znamenj revolucionarnih namenov pod vprašaj postavili narodnoosvobodilni značaj OF, oboroženi upor pa opredelili za neodgovorno dejanje.

»Sporna« spomenica

V razmerah stopnjujočih se nasprotovanj – prelomen je bil zlasti vosovski umor katoliških študentov Frančka Župca in Jaroslava Kiklja marca 1942 – je na strani komunistov po daljših razpravah padla odločitev o Ehrlichovi »likvidaciji«. Udejanjena je bila 26. maja 1942 malo po osmi uri zjutraj na ploščadi pred Ljudsko kuhinjo na Streliški ulici v Ljubljani. Ehrlichov atentator je bil – ob pomoči Kamila Kratochwilli – Franc Stadler - Pepe, ki je oktobra istega leta »likvidiral« še nekdanjega bana Marka Natlačena. Najbrž je odveč pripomniti, da je bil za svojo držo »neustrašenega komunista« nagrajen z narodnim herojstvom in še čim (denimo s člankom v *Enciklopediji Slovenije*, ki pa »junaštev«, kot je denimo umor neoboroženega 63-letnega duhovnika, ne omenja).

Ehrlich je zaradi svoje jasne zavezanosti katolištvu in odklanjanja komunizma v okupacijske razmere že vstopil z »izvirnim« grehom reakcionarnosti in klerofašizma, ki so mu ga pripisovali revolucionarji. Ta pečat je skušalo nanj dokončno pritisniti tudi povojno zgodovinsko. V tem kontekstu je bila pogosto omenjana predvsem spomenica, ki jo je Ehrlich 1. aprila 1942 naslovil na italijanske oblasti. Iz nje Ehrlichovi kritiki navajajo predvsem tisti del, v katerem je za uspešno pomoč pri izkoreninjenju in uničevanju komunistične organizacije, ki jo po njegovih besedah Slovenci smatrajo za svoje največje notranje narodno in kulturno zlo, potrebno, da italijanske oblasti omogočijo avtonomno varnostno službo v obliki akademske formacije, meščanske straže in splošne narodne straže po vaseh. Vse te formacije naj bi bile pod vojaškim nadzorom, vendar pa brez vsakega fašističnega obeležja.

Takšen predlog pa je bil le odziv – ne edini – na številne usmrtitve s strani OF, na katere se italijanske oblasti niso ustrezno odzivala. V isti spomenici jim Ehrlich očita celo tiho sodelovanje s komunisti na račun šikaniranja slovenskega ljudstva. Ehrlichova spomenica je, seveda če jo beremo v celoti, obsežen in s podatki podkrepjen *obtožujem* na račun protipravnih dejanj italijanskih in nemških okupacijskih oblasti (nasilna fašizacija, ukinjanje šolstva, zapiranje nedolžnih ljudi, požiganje vasi ipd.).

Ali je za takšno ravnanje »zaslužil« nasilno smrt pod obtožbo denuncianstva in narodnega izdajstva? Če so nekateri še vedno prepričani, da v tem ni bilo nič spornega, pa so vedno glasnejši glasovi, da komunistični partiji že od začetka ni šlo za to, da bi odstranili kakšne narodne izdajalce, ampak za to, da »bi odstranili vodilne ljudi, ki so bili njihovim ciljem, namreč 'socialistični revoluciji', nevarni« (Tamara Griesser Pečar). Dr. Lambert Ehrlich je bil med prvimi na tem seznamu.

BOGOMIR ŠTEFANIČ ml.

Ob robu blagoslovitve Ehrlichovega kipa na ljubljanski Teološki fakulteti smo za kratko presojo njegovega dela prosili tudi ljubljanskega nadškofa dr. Franca Rodeta: *Dr. Lambert Ehrlich je nedvomno ena najbolj markantnih osebnosti v slovenskem narodu – človek, ki je bil predvsem vizionar. Njegova vizija Slovenije kot samostojne države ali vsaj suverene subjekta znotraj večje politične formacije je preprosto preroška. To je lahko čutil samo človek, ki je prihajal iz obrobja slovenskega naroda, iz obmejnega prostora. Čutil je, kako je mogoče ohraniti slovenski narod, namreč v lastni državi. Druga točka, ki jo je poudarjal, pa je ta: moralni temelj slovenskega naroda je krščanstvo ali, kot je poudarjal Ehrlich, katolištvo. Tu je slovenski narod našel sebe in Ehrlich je v tem smislu preroško videl, da slovenski narod za svoje preživetje nima alternative in je bistveno, usodno povezan s krščanstvom in njegovimi vrednotami.*

konferenci, ta status pa je imel kot izvedenec za Koroško, kjer je služboval kot kaplan v Beljaku, stolni kaplan v Celovcu, škofov tajnik, profesor v celovškem bogoslovju. Neomajno si je prizadeval, da bi bile meje nove jugoslovanske države usklajene z narodnimi mejami. V tem prizadevanju je denimo na Sveti sedež naslovil spomenico, v kateri je opozarjal, da je priključitev koroških Slovencev k Jugoslaviji nujna tudi zaradi verskega vidika.

Tudi v okviru mirovne konference je kot avtor ali soavtor pripravil več dokumentov, s katerimi je utemeljeval slovenske interese. Po določitvi plebiscita si je dejavno prizadeval tudi za njegov uspešni izid, kar se sicer ni uresničilo, vse Ehrlichovo

teti. Posegal je na različna področja, pri čemer je domala nujno trčil tudi ob pojav komunizma, do katerega se je javno in argumentirano odklonilno opredelil že leta 1924 v razpravi *Ruski boljševizem*. V njej je med drugim prišel do ugotovitev, da je diktatura proletariata kot proklamirani nosilec suverene državne oblasti le krinka za diktaturo oligarhije nad proletariatom in vsem narodom, komunisti pa so le nova ruska aristokracija, ki svojo oblast vzpostavlja na boljševistično nadzorovani vojski in politični policiji.

Takšno odklonilno stališče, ki se je jasno izražalo tudi v delovanju akademskega kluba Straža, katerega duhovni oče je bil Ehrlich, je ob začetku druge svetovne vojne – seveda